

Educació infantil

Bones pràctiques a l'Hospitalet de Llobregat

Enric Roldán Bermejo (coord.)
Pep Vallecillos Melgarejo (coord.)

Educació infantil

Bones pràctiques a l'Hospitalet de Llobregat

Enric Roldán Bermejo
Pep Vallecillos Melgarejo
(Coordinadors)

Educació infantil

**Bones pràctiques a
l'Hospitalet de Llobregat**

Enric Roldán Bermejo
Pep Vallecillos Melgarejo
(Coordinadors)

col·lecció/7
josefina gómez olivares

ceh
centre d'estudis
de l'hospitalet

© dels respectius autors dels capítols i dels coordinadors de l'edició.

© Centre d'Estudis de L'Hospitalet
Av. Josep Tarradellas, 44. (Espai Molí). 08901 L'Hospitalet de Llobregat
celh@celh.cat
www.celh.cat

Col·lecció/7 Josefina Gómez Olivares
Primera edició: desembre de 2016
ISBN: 978-84-944597-5-7
Dipòsit legal: B 23303-2016
Correcció: Montserrat Torra
Producció: Ambar Comunicació, SL (ambar@periodistes.org)
Dibuix de portada: Ona Pijoan Balaguer, Anna Notó Orriols, Pol i Ona Roldán Martín
Disseny de la portada: Creators, amb la col·laboració de Quirze Pérez i Miquel Roldán

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra ha de comptar amb l'autorització escrita dels titulars de la propietat intel·lectual, excepte en el que la llei preveu expressament al respecte. La infracció d'aquests drets pot ser constitutiva de delictes contra la propietat intel·lectual (art. 270 i seg. del Codi penal). Tots els drets reservats.

Sumari

Presentació	13
Introducció	15
1. L'INICI DE LA HISTÒRIA, LA IMPORTÀNCIA DE L'INICI	19
Per Francesco Tonucci	
2. RECURSOS D'EDUCACIÓ INFANTIL A L'HOSPITALET	33
Per Esteve Ignasi Gay Costa i Anna Santarrosa	
3. ALGUNES BONES PRÀCTIQUES	41
3.1. ELS HÀBITS. EBM LA CASA DE LA MUNTANYA	41
3.2. UNA EXPERIÈNCIA DE TREBALL INTERGENERACIONAL. EB NOVA FORTUNY	53
3.3. LA FAMÍLIA A L'ESCOLA. EBM LA CASA DELS ARBRES	57
3.4. L'EDUCACIÓ INFANTIL A L'ESCOLA CANIGÓ.	65
3.5. MERCAT SOLIDARI. EBM LA CASA DEL MOLÍ	75
3.6. LA PSICOMOTRICITAT. LLAR D'INFANTS EL PASSEIG	81
3.7. L'ESPAI FAMILIAR LLAÇOS. CLUB INFANTIL JUVENIL SANFELIU- SANT ILDEFONS	93
3.8. EL TREBALL A LA CASA DEL PARC. EBM LA CASA DEL PARC	101
3.9. AMBIENTS D'APRENTATGE. ESCOLA PACO CANDEL	111
3.10. EL JARDÍ, UN ESPAI PENSAT PER EDUCAR. EBM LA CASA DE LES FLORS	119
3.11. EL PROJECTE DE LA BIBLIOTECA. EBM LA CASA DELS CONTES	125
4. LA IMPORTÀNCIA DEL TREBALL EN XARXA	137
4.1. XARXA DE CRIANÇA I EDUCACIÓ DE L'HOSPITALET.	137
Per Esteve Ignasi Gay Costa	
4.2. EL PROJECTE EDUCATIU MARC DE LES ESCOLES BRES- SOL MUNICIPALS DE L'HOSPITALET: EDUCACIÓ AMB MAJÚSCULES.	155
Per Ricard Montalban Carbó	

5. OPINIONS, REFLEXIONS SOBRE L'EDUCACIÓ INFANTIL	175
5.1. Anar a l'escola bressol. Montserrat Fernández i Neus Martínez, Mestres de l'Escola Bressol Patufet	175
5.2. Fa 35 anys que l'Institut Can Vilumara col·labora en la formació inicial i permanent dels educadors i educadores infantils de la ciutat. Mercè Belart Sanuy, professora INS Can Vilumara	177
5.3. Escolarització a l'etapa d'Educació Infantil. Montse Cerdà Morera. Inspectora d'Educació a l'Hospitalet.	179
5.4. Acompanyament a l'inici de l'escolaritat. Africa Burbano Torres i Rosa Román Alonso, Psicopedagogues de l'EAP de l'Hospitalet	183
5.5. La mirada d'una mestra d'educació infantil. Maria Saldaña, Mestra de l'Escola La Marina	187
5.6. Opinions, reflexions sobre aquesta etapa. Núria Muñoz Juan i Nacho Pallàs Cardona. Vocal i Tècnic de la FaPaC a l'Hospitalet de Llobregat.	189
5.7. Espai Familiar de l'Associació Educativa Itaca. Felipe Campos Rubio, Director General Associació Educativa ITACA	191
5.8. Parlant d'Escola i de Bressol. Inma Moreno García, directora de la Llar d'Infants Estel Blau	195
5.9. Diferents sí. Desiguals no. Som Escola Diversa. Silvia de Diego Fuertes en representació de l'AMPA Ernest Lluch	197
5.10. El paper dels moviments de renovació pedagògica en l'Educació Infantil. Montse Bosch Devesa. Mestra d'El Casalet	201
5.11. Des del CDIAP. Antoni Bernat Mor, psicòleg-psicoterapeuta de Baula CDIAP de l'Hospitalet.	203
5.12. Els serveis tècnics de la Regidoria d'Educació. Anna Santarrosa Abaijón, Cap de Negociat d'Educació Infantil a l'Ajuntament de l'Hospitalet.	205
5.13. AMA. Acompanyament a mares adolescents i joves.	

Maria Bruno Blanco. Cap de Departament d'Acció Social. Fundesplai.	207
5.14. A l'Escorça. German Saavedra Varón. L'Escorça. Escola d'Educació Especial	211
5.15. L'etapa 0-6 als esplais. Ricard Vicente Arnau, Director de l'Esplai Pubilla Cases-Can Vidalet	213
5.16. Reflexions sobre aquesta etapa des de l'EAIA. Carme Fernández Ayerbe. Coordinadora EAIA de l'Hospitalet.	215
5.17. Una nova vida en el nostre sistema familiar. Dolors Vilaró Capdevila, Mestra i Psicòloga. CRP de l'Hospitalet.	217
5.18. La implicació dels Serveis Socials. Maria Carvajal García, Diplomada en Treball Social. M. Pilar Massana Llorens, Cap de l'Equip Àrea Bàsica de Serveis Socials Dte 6 Bellvitge i El Gornal	219
5.19. Els contes, fàbrica d'afectes. Jaume Centelles, Mestre.	221
5.20. L'Educació Musical Primerenca a l'Escola Municipal de Música-Centre de les Arts (EMMCA). Pau Romero, Coordinador d'Educació Musical Primerenca de l'EMMCA. Núria Sempere, directora de l'EMMCA	225
5.21. Jugar per créixer. Jugar per aprendre !. Imma Marin Santiago. Directora de Marinva	227
5.22. El Teatre com a eina per al desenvolupament feliç de l'infant. Eugènia Delgado Mata, Directora Artística de Plàudite-Espai d'Arts Escèniques	229
5.23. Des de les Biblioteques. Cristina Amatriain Ruiz, Directora Biblioteca La Florida	233
5.24. El Consell Esportiu i els infants: l'hàbit de fer Esport. Edu Galí, Tècnic del Consell Esportiu de l'Hospitalet	235
5.25. I les Matemàtiques... Lluís Segarra Neira. Formador de Mestres en Matemàtiques	237
5.26. Des de l'Observatori de la Infància. Merche García Villatoro, Observatori de la Infància de l'Hospitalet	239
5.27. La conciliació laboral. Ernesto Sánchez García. Delegat de CCOO a l'Hospitalet de Llobregat	241

5.28. Espais Familiars Oberts. Paco Centeno López. Cap del Programa Municipal per a la Infància i l'Adolescència	243
5.29. "Cura sana, cura sana..." . Ada Cid Xutglà. Pediatra	245
5.30. L'Educació Infantil. Maria Jesús Larios Paterna. Adjunta al Síndic per a la defensa dels drets dels infants i adolescents	249
6. ENCARA QUEDA CAMÍ PER FER	251

1. L'INICI DE LA HISTÒRIA, LA IMPORTÀNCIA DE L'INICI

Francesco Tonucci¹

Premissa: els diversos naixements

El nen² neix dos cops i de vegades tres. Neix una primera vegada quan surt del ventre matern, on ha passat quasi sempre nou mesos i s'ha preparat per a aquest esdeveniment pertorbador. Dic pertorbador perquè, en pocs minuts i després d'un passatge cansat per una obertura sempre massa estreta, ha de transformar radicalment tots els seus hàbits fent-se càrrec de problemes que fins aleshores es resolien sols. Primer de tot ha de respirar, activant òrgans fins ara inutilitzats i per això desconeguts; ho fa per primer cop cridant, quasi per subratllar l'esforç i potser el dolor. Es troba amb una llum enlluernadora en comptes de la confortable penombra, sent fred en comptes de la càlida escalfor de la panxa de la mama, té gana i ha de preocupar-se de menjar, ha de fer pipí i caca i s'embruta i s'irrita la pell. Ha de retre comptes amb la llei de la gravetat, que l'aixafa sobre el bressol. Dins de la panxa de la mama, immers en el líquid, el pes no creava problemes i podia moure's amb una certa llibertat. Ara se sent tan pesat que ni amb uns quants dies no aconseguirà ni aixecar el cap.

Just després esdevé el segon naixement, igual d'important: el tall del cordó umbilical. Fins aquell moment vivia en continuïtat física a més de funcional amb la seva mare. Vivia de la seva sang, del seu oxigen i del cordó que el mantenia unit, solidari. Des del moment del

¹ Investigador associat de l'Institut de Ciències i Tecnologies del Coneixement del CNR, responsable del projecte internacional "La ciutat de les nenes i dels nens", www.lacittadeibambini.org

² Sent conscient que seria més correcte citar sempre els dos gèneres, nen, nena, home, dona, em disculpo des del principi si sovint no ho faig, considerant difícil escriure i llegir d'aquesta manera i esperant que aviat la llengua trobi una manera adequada per no ser sexista.

20) EDUCACIÓ INFANTIL. BONES PRÀCTIQUES A L'HOSPITALET

tall, tots dos se separen. L'infant haurà de proveir les seves noves necessitats, però no podrà fer-ho sense que la mama o altres persones l'ajudin. Des d'aquest moment neix la relació i amb la relació neix l'autonomia. Una gran lliçó: perquè hi hagi relació és necessari separar-se primer, ser autònom i després escollir.

La mama pot escollir si respondre a les necessitats de l'infant i, si ho fa, afortunadament quasi sempre ho fa, entre tots dos neix un diàleg del qual després observarem alguns efectes importants. Una primera anotació: en aquell moment, amb aquell tall comença el llarg camí de l'autonomia. Cada dia, els pares primer i els diversos adults que tractin amb aquella nena, amb aquell nen després, hauran de preguntar-se si estan progressant en aquell camí o si l'estan tancant fent nous nusos.

Abans menys, però avui quasi sempre l'infant ha de néixer també una tercera vegada, quan els seus pares deixen la clínica o l'hospital on ha nascut i el porten a casa. Es troben sols amb aquest petit desconegut per començar un camí difícil, per al qual sovint no estan preparats, sovint sense l'ajut de les seves mames, com es feia abans. Si es tornés a parir a casa, amb els coneixements i els instruments avui disponibles podria ser fàcil i possible en la majoria dels casos, es podria estalviar a l'infant i als pares aquest tercer naixement no menys traumàtic que els altres dos, i a la sanitat pública moltes despeses.

Qui és aquesta nena? Qui és aquest nen?

Respecte de la infància es poden tenir diverses opinions amb infinits matisos, però penso que es poden representar esquemàticament de dues maneres antitètiques que presagien, justifiquen i requereixen dos projectes educatius profundament diferents.

L'infant del demà, l'infant que no és

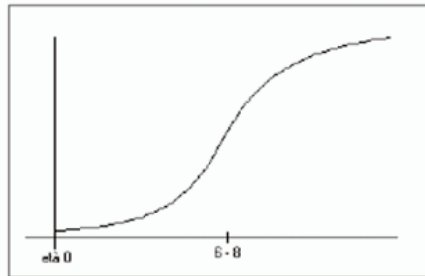
En un cas, pels pares, mestres o instructors, l'infant és considerat petit, incapaç, no preparat; com un subjecte per educar, que té valor per allò que serà demà. Educar vol dir treure a la llum alguna cosa que encara no hi és i que demà hi serà: la futura dona, el futur

home, el futur ciutadà. És el nen "encara no", encara no capaç de llegir, d'escriure, d'ensenyar. El veritable nen és contínuament negat. És insistent, transparent.

El fill ha de menjar per fer-se gran com la mama o el papa; l'alumne ha d'estudiar per convertir-se en un biòleg o en un arquitecte.

El model d'adult que es proposa com a paràmetre som nosaltres, els seus pares, els seus mestres. Llavors és un projecte educatiu conservador, que proposa el passat com a model del futur, que tendeix a garantir que el futur sigui el més semblant possible al passat.

Aquesta manera de llegir la infància correspon a una teoria sobre l'infant, una teoria clarament superada per la psicologia del desenvolupament cognitiu modern, però encara present a les pràctiques educatives i de criança del nen, que podria ser representada gràficament a la corba següent:

La línia horitzontal representa l'edat de l'infant a partir del punt 0 del naixement i la línia vertical la tendència del seu desenvolupament.

En aquest cas es pensa que el nen comença amb un nivell baix de coneixement i de capacitat, que creixerà gradualment i lentament els primers anys i que tindrà una explosió al voltant del començament de l'experiència escolar primària, aquella que abans s'anomenava "l'edat de la raó". És en aquest període, de fet, on es col·loquen els primers grans aprenentatges com la lectura, l'escriptura i el càlcul. Es creu que fins llavors els coneixements són pocs i simples. Tot el procés educatiu està projectat cap al futur, està basat en la hipò-

22) EDUCACIÓ INFANTIL. BONES PRÀCTIQUES A L'HOSPITALET

tesi que les coses importants vindran sempre després (cada punt de la corba és més alt que aquell que el precedeix i més baix que aquell que el segueix): per això l'escola infantil prepara per a l'escola primària, aquesta per a la secundària, aquesta per a la superior i aquesta per a la universitat. Cada mestre viu amb la por del col·lega del nivell successiu i està convençut que el del nivell precedent podria fer més i millor. En aquest context dels primers anys no passa res d'important i l'activitat imperant és el joc, considerat entreteniment i poc més que pèrdua de temps. Sovint els adults diuen als nens: "Juga ara que pots, que després hauràs de fer coses més importants".

Una escola per a aquesta nena, per a aquest nen.

L'infant no sap i ve a l'escola per aprendre de la mestra, del mestre, que sap i que ve a l'escola per ensenyar a aquells que no saben. Aquesta concepció de la infància fa preveure una educació infantil de baix nivell, confiada a docents poc preparats (però estranyament i afortunadament no per això menys bons). Es creu que el desenvolupament infantil està fortament lligat a un procés d'adquisició passiva, a la capacitat dels docents d'ensenyar totes les coses noves que els estudiants encara no coneixen i a la disponibilitat dels nens d'escoltar i d'aprendre amb bona voluntat i consciència de la pròpia ignorància. Aquest és el període de la preparació, dels nivells inferiors, de la preescriptura, del precàlcul. La corba esdevé un model i és interioritzada, ja sigui pels docents o pels estudiants: es tracta de passar gradualment i progressivament de nivells baixos a nivells sempre més alts de coneixement i d'habilitat. El nen petit i incapaç d'avui és preservat, tutelat i en conseqüència acompanyat i vigilat, perquè pugui arribar íntegre i llest a l'important "demà" de la seva maduresa. Les activitats proposades seran sovint repetitives i banals, com pintar dibuixos donats per l'ensenyant, copiar dibuixos fàcils i omplir pàgines de varetes, marquets i barretes per educar la mà i preparar-la per a la futura escriptura.

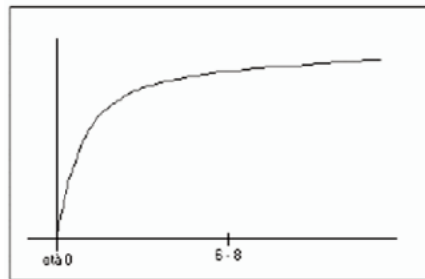
Que aquesta corba sigui encara el criteri sobre el qual els nostres governs organitzen l'escola demostra que per ensenyar als nens més petits, fins fa pocs anys, era necessària una formació més breu i que encara avui, almenys a Itàlia, l'horari dels educadors de l'escola

infantil és més ampli que el de la primària, aquest més ampli que el de la secundària i aquest més ampli que el de la universitat; i que les despeses d'aquestes categories d'educadors són inversament proporcionals a les hores de feina i a l'edat dels alumnes.

L'infant d'avui

Però les premisses indicades al principi són errònies. No és veritat que tot passi després; és veritat exactament el contrari: tot passa abans. El període de gran durada més important de tota la vida, en què es decideixen les bases sobre les quals tota la personalitat, la cultura, l'habilitat de la dona i de l'home es construïran, és aquell dels primers dies, dels primers mesos i dels primers anys.³ La primera corba està equivocada. I des de fa molt de temps se sap que estava equivocada si el filòsof grec Plutarc podia afirmar: "La ment no necessita, com un gerro, ser omplerta, sinó més aviat, com la fusta, una espurna que l'encengui i que li doni l'impuls de la recerca i un amor ardent per la veritat".

Aquesta forma diferent de considerar el desenvolupament infantil, coherent amb les descripcions dels estudiants de psicologia genètica i de psicologia evolutiva, pot ser representat, encara que amb molta aproximació, en la corba següent:

³ A qui li preguntava quin havia estat l'any més important de la seva vida a Sigmund Freud responia: "L'any més profitós de la meua vida ha estat clarament el primer".

24) EDUCACIÓ INFANTIL. BONES PRÀCTIQUES A L'HOSPITALET

Aquesta corba descriu el recorregut evolutiu d'un nen que sap, que comença a saber des del moment del naixement (de fet, sens dubte fins i tot abans) i que té el seu màxim desenvolupament en els primers dies, en els primers mesos i en els primers anys de vida. En aquest període es desenvoluparà més que en tota la resta de la seva vida. L'activitat cerebral en aquest període és més que el doble respecte de la de la resta de la vida. La corba del desenvolupament comença alta, s'impulsa de cop, en el naixement per després flexionar-se als anys d'escola. L'home i la dona viuen doncs, en aquest primer període, les seves experiències decisives, posen els fonaments per a tota la construcció posterior, social, cognitiva, operativa.

Però com es porta a terme aquest creixement prodigiós en el primer període de la vida? Clarament no segons la relació tradicional ensenyament-aprenentatge. El nen petit no té a prop seu mestres, només els seus pares i després els familiars, els veïns i els altres nens que va coneixent. Són totes persones no professionals de l'educació, que no tenen mètodes i programes i que confien en el bon sentit i en les tradicions. Cal reconèixer que el mèrit d'aquest camí s'ha d'atribuir al joc, l'activitat pròpia d'aquest primer període de la vida. Naturalment aquí es dóna una interpretació àmplia d'aquesta experiència, incloent els primers jocs del nen amb el cos de la mare i després amb el propi cos, les primeres exploracions dels objectes, les primeres conquestes de l'espai i després la descoberta d'espais més grans, de nous objectes, de noves persones. Allò que caracteritza aquesta activitat frenètica i el desig de fer, entendre, provar, descobrir sempre alguna cosa més, sempre alguna cosa nova, utilitzant tots els recursos a disposició: la boca, els ulls, les mans (Freinet, en el seu mètode natural, anomenava tâtonnement l'exploració amb les mans, la manera correcta d'aprendre). Aquest anar cap al que és nou, apartar el límit una mica més enllà, arriscar una mica més és l'actitud típica de la recerca científica. Podem dir que el coneixement en el nen comença i es desenvolupa com a activitat de recerca.

Si la corba és correcta, s'haurien de preveure les millors i més grans inversions per dedicar-les a millorar les primeres etapes de la vida i de l'aprenentatge.

Que tot això sigui veritat, avui dia no ho dubta cap expert, però ens en podem adonar en la nostra observació quotidiana de l'infant? No és fàcil, però podem intentar pensar en algunes petites anècdotes que puguin confirmar aquestes hipòtesis que clarament contrasten amb la idea més freqüent del nen petit i incapaç.

L'infant entra en el temps. Quan el nen neix, una de les primeres experiències que viu és probablement la del buit de la gana. En el seu codi genètic està escrit que quan sent mal ha de plorar, cridar. El nen crida i alguna cosa suau, càlida i agradable arriba al límit de la seva boca i fa entrar alguna cosa que omplirà aquell buit dolorós i que li aporta benestar i relaxació. Això crec que pot ser una possible descripció de la trobada del nen amb el pit i amb la llet materna. Quan poques hores després l'infant sentirà altre cop aquell dolorós buit de la gana, tornarà a cridar i ho farà clarament perquè així està escrit en el seu codi genètic, però per un petitíssim percentatge també perquè ha experimentat que "val la pena". Aquest percentatge creix amb el pas de les preses i dels dies. Després d'unes quantes setmanes podem assistir a un gran miracle. Sabem que el nen té gana perquè coneixem bé els seus horaris, però de la seva habitació no el sentim plorar, cridar. Pensem que està dormint. Entrem i el veiem despert, que ens mira: té gana però no plora. Està esperant. Esperar és una elaboració cognitiva molt complexa i lligada a un criteri fonamental en el desenvolupament: el criteri d'economia. "Sé que la mama vindrà, no cal cridar, me'n puc refiar". A poques setmanes del naixement, el nen ha entrat en el temps. Més tard, anys després, vindran la història, els temps verbals, les seguretats sobre la vida i tots els processos que tenen a veure amb el temps, però la feina més important i més cansada, l'infant l'ha fet en aquelles primeres setmanes posant els fonaments de la seva percepció i concepció del temps, aquella que li permet esperar.

Conjugar els verbs als dos anys. El nen té dos anys, dos anys i mig i, després d'haver-lo sentit pronunciar correctament verbs com "he descobert", li sentim dir de cop i volta "he descobrit". Si reflexionem sense deixar-nos portar pel desànim davant d'una aparent regressió de l'infant, farem un descobriment impactant. La primera forma verbal, la correcta, era evidentment fruit de la imitació de la nostra pronunciació d'adults. La segona, en canvi, no pot ser altra

cosa sinó que ell l'ha construït tot sol. Però per construir-la tot sol ha d'haver entès, amb dos anys, que els verbs tenen tres conjugacions, ar, er, ir, que en el participi passat (qui sap com l'anomena un nen tan petit) fan at, ut, it, i com que el verb descobrir és de la tercera conjugació, farà correctament "descobrit". Per sort nostra no sabia que era un verb irregular!

La xemeneia de la teulada és recta. En aquest mateixos anys, o poc després, podem observar que el nen, la nena, dibuixen sobre la teulada de la casa la xemeneia torta. És a dir, no la dibuixa vertical respecte de l'horitzó, sinó perpendicular respecte de la inclinació de la teulada. Massa sovint i massa a corre cuita els pares i, més fàcilment el mestre de l'escola infantil, li fan notar que el dibuix està equivocant i que, si mira per la finestra, s'adonarà que les xemeneies no estan inclinades sinó rectes. El problema és que l'infant, en aquesta edat, quan dibuixa no vol representar la realitat com es veu sinó la realitat com ell la coneix, i la xemeneia, a la "fitxa" del seu coneixement, està descrita com "recta" i recta vol dir perpendicular al pla. Malauradament, dibuixant la casa dibuixa primer la teulada i després la xemeneia. "Correctament" dibuixa llavors la xemeneia perpendicular al pla més pròxim, el de la teulada i no el teòric de l'horitzó.

En aquests dos últims exemples s'han examinat dos "errors" infantils. Els adults, tant a casa com a l'escola, no haurien de censurar mai, o pitjor, castigar els errors dels nens, sinó observar-los, estudiar-los. Haurien d'aprofitar aquestes rares finestres obertes sobre el pensament dels seus fills i alumnes per conèixer els seus secrets, seguir el seu desenvolupament, que en aquests primers anys és molt ràpid i important, però difícil d'observar.

Una escola digna d'aquestes nenes i d'aquests nens.

És per a aquesta nena i per a aquest nen que descobreix el temps en les primeres setmanes de vida, com també descobreix l'espai, el llenguatge; que ha après a parlar en el primer o segon any de vida; que als dos anys sap conjuguar els verbs i ha elaborat el concepte d'ortogonalitat, per a qui hem de pensar, projectar una escola. Una escola a l'altura dels nens i no petita i banal, abaixada fins a la seva baixa estatura física i mental.

El gran educador i pediatra polac Janusz Korczak escriu: "Dius: és cansat assistir els nens. Tens raó. Afegeixes: perquè es necessita posar-se al seu nivell, abaixar-se, baixar, plegar-se, fer-se petit. T'equivoques. No és aquest l'aspecte més esgotador. És més aviat el fet d'estar obligat a elevar-se fins a l'altura dels seus sentiments. D'estirar-se, allargar-se, posar-se sobre les puntes dels peus. Per no ferir-los."

Com es fa per proposar a nens que conjuguen verbs amb dos anys que omplin pàgines de quadern amb rodonetes o papallones o palets pensant que pugui ser útil per aprendre a escriure, sense ferir-los? Com es fa per proposar d'acolorir dibuixos fets per altres a nenes i nens que dibuixen el món des dels primers anys, sense ferir-los? Com es fa per fer-los enganxar centenars de grans d'arròs pintat o de trossets de paper pintat per fer un mosaic com diu la mestra, sense ferir-los?

Hem de pensar una escola capaç d'elevar-se fins al nivell de les nostres nenes i dels nostres nens. Una escola que entengui que hi ha coses molt més importants a fer abans de començar a escriure. Pintar, modelar, inventar, descobrir, observar, representar són totes experiències que a l'escola infantil han de trobar espai i temps, sense pressa. No és estrany que a Finlàndia, el país que segons les estadístiques internacionals té la millor escola obligatòria, la primària comenci als set anys en comptes dels sis. Un any de més regalat a les coses més importants, a reforçar els fonaments per després construir amb seguretat, facilitat i interès.

Parlar i escriure. Per entendre la diferència entre allò que s'hauria de fer i allò que sovint es fa sense sentit, val la pena observar breument la diferència entre l'aprenentatge de la llengua parlada i de l'escripta. El primer es porta a terme a casa i és confiat als pares, que sovint no saben res de pedagogia ni de psicologia. El segon es porta a terme a l'escola i és confiat als mestres, especialistes de l'educació.

La mama, des del naixement, juga amb l'infant envoltant-lo de paraules. Mentre el canvia, mentre li prepara el dinar, mentre li dona el menjar, li parla d'allò que fa, del pare que haurà d'arribar, dels seus problemes. Certament, el nen no comprèn el sentit d'aquelles

paraules, però entén que la mama parla amb ell, que això és un gran signe de respecte i d'amor en les seves cavil·lacions i no veu l'hora de poder-ho fer ell també. Tan bon punt és capaç d'utilitzar els seus instruments vocals i articular sons, llença les seves primeres "parauletes". Ho fa amb entusiasme, amb diversió. La mama accepta el joc i respon al diàleg. No importa si les primeres paraules estan mal dites, incomprendibles als altres, la mama les entén. Després neix la primera paraula, comprensible, escollida entre tantes paraules que de des de fa tants mesos l'envolten, i després segueixen les altres. Perquè val la pena, perquè tots estan esperant i tots estan disposats a entendre encara que estigui mal dit. L'important és comunicar, tenir-ne ganes, que sigui correcte no li interessa a ningú, vindrà després, amb el temps, sense pressa. Llavors els pares, instintivament, consideren el seu nen segons el model de la segona corba, com ric i competent, que té coses importants a dir i que té ganes i capacitat per fer-ho.

Anem a l'escriptura. La majoria dels nens arriben a l'escola sense haver viscut en un món de paraules escrites. De famílies on ningú llegeix, on ningú escriu, on no hi han llibres. La llengua escrita s'aprèn per deure i no per plaer o per necessitat, no perquè valgui la pena. Als alumnes se'ls demana des del principi que siguin correctes, que aprenguin les regles, que escriguin bé i no que tinguin alguna cosa per escriure, no que escriguin per explicar alguna cosa. Si no escriuen correctament cada sola paraula són castigats o renyats. Les diferències de mètode són abismals i també els resultats: el nen petit no veia l'hora d'aprendre a parlar per poder comunicar-se millor amb les persones que l'envoltaven; l'alumne, freqüentment, no veu l'hora d'acabar l'escola per no haver d'escriure més, que per altra banda no ha estat mai un instrument per comunicar-se amb algú.

A l'escola s'hauria d'aprendre tot com en el primer any s'ha après a parlar. Afirmava Plató: "No has d'iniciar els nens a les matèries d'estudi amb la força de les construccions, sinó com si juguessin, de manera que puguis distingir encara millor quines són les inclinacions naturals de cadascun". Mario Lodi, als anys setanta, a la Unió Soviètica va començar la seva conferència amb aquesta frase "El nen no és propietat dels pares, ni de l'escola, ni de l'Estat. Quan neix té

dret a la felicitat". La tasca de l'educació ha de ser pròpiament això, ajudar a les nenes i als nens a ser feliços. I per ser feliços hauran de trobar aquelles inclinacions naturals sovint amagades o rebutjades o desateses per pares i docents.

Com?

Aquí naturalment pot començar un llarg discurs per presentar exemples i propostes de com una escola infantil hauria de correspondre a les exigències dels nens dels zero als sis anys, però l'espai que m'ha estat assignat està arribant a la fi i em limitaré a pocs apunts sobre els diversos aspectes que segons el meu punt de vista haurien de caracteritzar la nostra escola.

Els cent llenguatges dels infants

Malaguzzi, el pare de les escoles de la Infància de Reggio Emilia, en una poesia seva va escriure que els nens tenen cent llengües, cent mans, cent maneres d'expressar-se, de pensar, de somniar, però se li'n roben noranta-nou. Perquè aquest robatori, aquest delictes no es dugui a terme, l'escola ha de proposar un ampli ventall de llenguatges de manera que cadascú trobi el seu i a través d'aquest pugui descobrir les seves inclinacions naturals.

L'adult llegeix i els nens escolten. El nen ha après a parlar perquè la mama parlava amb ell. Aprenderà a llegir pel plaer que troba escoltant l'adult que llegeix en veu alta fent-li viure les aventures i les emocions escrites a les pàgines d'aquells llibres. No veurà l'hora de saber-ho fer també ell per amagar-se a la seva cantonadeta preferida i llegir el seus llibres preferits. Cada dia s'hauria de dedicar un temps fix a la lectura, llegint també llibres, durant molts dies seguits.

El fang, el color. A les escoles hi hauria d'haver un laboratori d'art on manipular el fang, viure el cicle de la ceràmica, utilitzar colors, pinzells, retoladors, materials variats per pintar sols o en grup en el format desitjat de les miniatures a les parets. Es manipula el fang o es pinta per explicar esdeveniments, experiències, emocions. Per retratar els companys, inventar històries.

La creativitat, la invenció de les històries. Es recupera la Gramàtica de la Fantasia de Gianni Rodari i s'expliquen als nens les diverses tècniques per alliberar la fantasia, per construir històries, per modificar aquelles conegudes, per inventar un món diferent d'aquest. Els nens inventen afegint cadascú alguna cosa a allò que ha proposat l'altre. El mestre escriu. Les històries s'il·lustren i esdevenen llibres que poden ser reproduïts, portats a casa. L'escriptura serveix per no perdre les idees, per portar-les també als pares que no estaven a l'escola quan han nascut. Les històries esdevenen cant, teatre amb el cos, teatre amb les titelles.

La ciència de l'hort, dels animals, de la cuina. No es fa ciència sobre les fulles de la tardor o sobre la fotosíntesi, però si cultivant l'hort, observant els seus canvis, mesurant les plantes, menjant-se els productes, recollint les observacions dels nens (el mestre escriu per no perdre res). La ciència es fa portant un animal a l'escola, fent-lo estar bé, observant els seus comportaments, imaginant els seus pensaments (el mestre escriu). La ciència es fa transformant els productes naturals, la fruita en mermelada, la llet en iogurt, les verdures en amanida, en salsa. Es fa ciència preparant el menjar i avaluant els resultats. Les observacions dels nens són recollides, comparades, discutides.

La manualitat. En un temps de noves tecnologies en el qual hi ha risc de perdre el valor de les mans i dels dits (excepte el polze), és important en canvi proposar activitats manuals de la fusteria als brodats, pel plaer de construir, realitzar, saber fer. Però també per educar la mà als moviments fins que demà siguin útils per escriure (molt més útils que els estúpids i contraproductius exercicis de pre-escriptura).

La democràcia. L'article 12 de la Convenció dels drets de la Infància del 1989 diu que les nenes i els nens tenen dret a expressar la seva opinió cada vegada que es prenen decisions que tinguin a veure amb ells; i que l'opinió dels nens ha de ser tinguda en compte. És evident que tot allò que es decideix i es proposa a l'escola té a veure amb els infants. Llavors estem obligats (és llei de l'Estat espanyol des del 1990!) a donar-los la paraula per sentir com veuen ells la seva escola, per demanar la seva opinió per fer-la més bonica

i més propera als seus desitjos. Això ha de valdre per a totes les edats. L'assemblea on aquest dret trobarà la seva expressió serà un important centre de democràcia tant per a les nenes i els nens com per als adults que hi participaran.